

Moskva patriarhaadi poliitilisest valikust ja selle õiguslikest tagajärgedest Eesti Õigeusu Kiriku autonoomsele kanoonilisele struktuurile

Sissejuhatus

Konverentsi organiseerijate esialgne plaan seisnes selles, et minu poolt välja kuulutatud teemal esineks ettekandega Eesti Vabariigi (edaspidi EV) Siseministeriumi (edaspidi SIM) esindaja. See lähtub loogiliselt konverentsi kokkukutsumise põhjusest ehk Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku (edaspidi MPEÕK) ja Eesti Vabariigi riiklike struktuuride vaheliste suhete kriisist. Viimased nõuavad MPEÕK-lt ning selle kogudustelt loobuda kanoonilisest sidemest Moskva Patriarhaadiga, seoses patriarh Kirilli väljaütlemistega Ukraina sõja osas.

Kuna MPEÕK-i survestamise initsiaatoriks oli siseminister Lauri Läänemets – kes ähvarduste juurest asus kohe asja kallale ning initsieeris avalduse „Moskva patriarhaadi kuulutamisest Venemaa Föderatsiooni sõjalist agressiooni toetavaks institutsiooniks“ (vastu võetud Riigikogus 06.05.2024. a) –, oleks olnud loogiline võimaldada konverentsist osavõtjatele kuulata teda isiklikult või kedagi SIM-i esindajatest. Kuivõrd see asutus aga keeldus konverentsil osalemisest, ent meie riigi positsioon oleks tingimata pidanud olema esindatud, siis tuli mul see ülesanne enda peale võtta. Kui ma jätsin midagi tähelepanuta või siis liialdasin millegagi või olin mingil viisil kallutatud ja kui SIM-i töötajate seisukohtade minupoolne sõnastus tundus olevat ebaadekvaatne, siis oleksin tänulik konstruktiivse kriitika eest.

Kuna käesolevas ettekandes esitatud seisukoht pole minu isiklik ega MPEÕK-i oma, vaid riigi oma, siis kujutab käesolev tekst endast kompilatsiooni materjalidest, mille olen saanud avalikest allikatest.

Enne, kui ma neid tsiteerima hakkan, väike täpsustus. Teema sõnastamine sai teoks lähtuvalt SIM-i ametnike positsioonist. Ma ise poleks kunagi sellist pealkirja ettekandele pannud. Ja seda väga lihtsal põhjusel. Mitte mingit „Moskva patriarhaadi poliitilist valikut“ pole olemas. Me oleme korduvalt teada andnud, et Moskva Patriarhaadi kui Kohaliku Kiriku positsiooni sedavõrd olulistes ja põhimõttelistes küsimustes omab kompetentsi määratleda ainult Kohalik Kirikukogu. Patriarh seisab Moskva Patriarhaadi juhtorganite eesotsas, kuid ei asenda neid. Kuni Moskva Patriarhaadi Kohalik Kirikukogu ei ole välja andnud

avaldust Ukraina sõja kohta, ei ole üldiselt põhjust rääkida Moskva Patriarhaadi poliitilisest valikust. Kuid kahjuks tõlgendatakse patriarh Kirilli ja mitmete kiriklike spiikerite sõnu, kes toetavad Vene Föderatsiooni sõjalist agressiooni Ukrainas, just üldkirikliku seisukoha väljendusena.

Kasutan võimalust veel kord ütelda, et vastutuse ekstrapoleerimine „Vene maailma“ ideoloogia kohandamise eest tervele Moskva Patriarhaadi juhtkonnale, rääkimata tervele Kohalikule Kirikule, ei ole objektiivselt põhjendatud. Ei patriarhi staatus (kui esimene võrdsete seas) kogu Vene Õigeusu Kiriku¹ (VÕK) episkopaadis (VÕK-i põhikirja IV peatüki artikkel 2) ega selle Kohaliku Kiriku juhtorganite struktuur ja volitused ei võimalda taandada patriarhile kogu Patriarhaati.

Riigiametnike reaktsioon „Juhendile“

Jätame hetkel vahele kaheaastase perioodi, mil MPEÕK-i ja SIM-i suhetes esinesid lühiajalised juhutised raskused ning mis viisid selleni, et väljamõeldud põhjustel otsustati mitte pikendada Kiriku eestseisja metropoliit Eugeni elamisluba. Ta oli sunnitud 06.02.2024 Eestist lahkuma. Meie materjal puudutab meie riigimeeste sõnu ja tegusid pärast Üleilmse Vene Rahvusliku Kogu (edaspidi ÜVRK)² „Juhendi“ („Nakaz“) avaldamist 27.03.2024. a. Antud lõppdokument oli adresseeritud Venemaa seadusandlikele ja täidesaatvatele organitele, kus sõda Ukrainas interpreteeriti kui „püha“, mida peetakse maailma kaitseks „globalismi pealetungi ja satanismi langenud Lääne võidu“ vastu.³ Selles dokumendis pööratakse erilist tähelepanu „Vene maailma“ ideoloogiale ja vaadeldakse kogu postsovetlikku ruumi puudutavaid geopoliitilisi nõudmisi. Kuigi ÜVRK on

---

¹ Vene Õigeusu Kirik – Moskva Patriarhaadi teine nimetus (*toim. märk.*).

² ÜVRK loodi 1993. aasta mais Smolenski ja Kaliningradi metropoliit Kirilli (kes praegu juhib ÜVRK-d ning on Moskva ja kogu Venemaa patriarh) initsiatiivil. Esimeseks esimeheks sai Tema Pühadus Aleksius II. Selle ühiskondliku organisatsiooni loomise eesmärk oli ühendada vene inimesi, sõltumata nende elukohariigist ja poliitilistest vaadetest ning keskenduda eelkõige religioosse ja etnokultuurilise identiteedi säilitamisele ja moraalsete aluste tugevdamisele. Sõna „kogu“ võib jätta mulje, et tegemist on kirikliku ettevõtmisega. Tegelikult ei ole see midagi muud kui traditsiooniline nimetus suure ühenduse, kokkutuleku, kogukonna esindajate kongressi jaoks. Siiski juhtub, et selle organisatsiooni kongressidel öeldut ja veelgi enam seda, mis on kirja pandud selle dokumentidesse, tajutakse kui kiriku arvamust ja seisukohta teatud küsimustes. Seetõttu on oluline mõista, et kuigi ÜVRK loodi kirikutegelaste algatusel ja aktiivsel osalusel, ei ole see siiski VÕK-i allstruktuur ja selle otsused ei väljenda meie Kohaliku Kiriku seisukohta. See on juba Moskva Patriarhaadi Piiskoppide Kogu ja Kohaliku Kirikukogu eesõigus.

³ Vt: Наказ XXV Всемирного русского народного собора «Настоящее и будущее Русского мира» [Elektroniline ressurs] // Русская Православная Церковь. Аметлик Moskva Patriarhaadi veebileht. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/6116189.html> (vaadatud 06.01.2025).

ilmalik organisatsioon, kuuluvad sinna mõned VÕK-i vaimulikud, sealhulgas ka ülemhingeekarjased⁴ ning eesistuja on seisuse järgi Moskva ja kogu Venemaa patriarh.

„Nakaz“-i avaldamist Moskva Patriarhaadi ametlikul kodulehel ei käsitletud Eestis loomulikult mitte ainult kui ideoloogilise solidaarsuse akti, vaid sellele omistati ka kirikliku programmilise dokumendi autoriteet.

Vaatamata sellele, et ÜVRK ei ole kiriklik organisatsioon ja „Nakaz“ ei ole adresseeritud VÕK-i kanoonilistele struktuuridele, käsitles MPEÕK-i Sinod seda dokumenti ja andis vähem kui nädala pärast, 02.04.2024, välja pöördumise, milles paljastas „Nakaz“-i mittevastavuse Evangeeliumi õpetuse vaimuga, ümbervahetades selle „Vene maailma“ ideoloogiaga.

See oli siiski mõnevõrra hilinenud reaktsioon, sest siseminister Lauri Läänemets reageeris dokumendile juba päev varem, andes ERR-i uudisteportaalile intervjuu. Ta ütles muu hulgas: „Mina soovin teada, mis on MPEÕK esindajate seisukoht ja edasised tegevused seoses patriarh Kirilli järjekordse väljaütlemisega. Veelgi enam – tegu pole lihtsalt väljaütlemisega, see põhimõte kanti ka läinud nädala lõpul toimunud Maailma Vene Rahvaste Nõukogu konverentsil vastuvõetud määrusesse, mis on avaldatud ka Moskva patriarhaadi kodulehel. On mõeldamatu, et Eestis tegutsev MPEÕK võiks oma tegevuses mingilgi määral juhinduda sellisest õpetusest ja nägemusest. <...> Kuulame ära, mis on nende hinnang Kirilli seisukohtadele ning kuidas kavatsevad nad Moskva patriarhaadi räigelt sõdaõhutavate juhiste valguses oma tööd siin edaspidi korraldada.“⁵

Järgmisel päeval (kui Sinod oli juba eespool nimetatud pöördumise vastu võtnud) teatas minister Lauri Läänemets Delfi uudisteportaalile antud intervjuus, et: „Vene õigeusu kirik Moskvas on organisatsioon, mida Venemaa kasutab vene rahva ühendamiseks ja propagandaks kogu maailmas. Ja seda juhib patriarh Kirill. „Sisuliselt võib öelda, et Vene Õigeusu Kirik Moskvas ei ole enam kirik, vaid radikaalne sõjalise propaganda masin.“ <...> Ta leiab, et patriarhi avaldus sisaldab sõnumit, et ükski teine usk peale õigeusu ei ole õige ja et mitte ükski riik, mis kuulus NSVL-i, ei tohiks iseseisvalt eksisteerida. Läänemets arvab, et see on

---

⁴ Mõnda aega oli ka metropoliit Jevgeni (Rešetnikov) selle organisatsiooni liige, kuid „Nakaz“-i avaldamise ajaks ei olnud ta kuus aastat ÜVRK kongressidel osalenud ja 28.03.2024 (päev pärast eespool nimetatud dokumendi vastuvõtmist) astus ta ametlikult selle liikmeskonnast välja.

⁵ Siseministeerium kutsus Moskva patriarhaadi esindajad selgitusi andma [Elektroniline ressurss] // Eesti Rahvusringhääling. URL: <https://www.err.ee/1609299780/siseministeerium-kutsus-moskva-patriarhaadi-esindajad-selgitusi-andma> (vaadatud 06.01.2025).

väga otsene üleskutse, mis ohustab Eesti julgeolekut.“⁶

Samal päeval andis SIM-i asekanstler Raivo Küüt ERR-i uudisteportaalile intervjuu, milles visandas olukorra arenemise perspektiive: „...Võib tulla ka kõne alla kollegiaalne vastutus, ehk siis, kui organisatsiooni juhtkond ja kiriku puhul siis vaimulikkond organiseeritult ja süsteemselt seda sõnumit levitab, siis Eesti seadusandluse järgi, vastavalt kirikute ja koguduse seadusele on sellisel juhul võimalik sundlõpetamine.“⁷

Kahjuks nägi ülalnimetatud MPEÕK-i Sinodi 02.04.2024 pöördumine välja mitte kui omaalgatus, vaid pigem kui järjekordne reaktsioon pealekäratamisele, mis sai ettekäändeks sellesse umbusaldusega suhtuda, mida minister väljendas oma järgmises intervjuus ERR-i uudisteportaalile 05.04.2024: „Läänemetsa sõnul on sinodi avaldus kindlasti vastuvõetav ja suund õige. „Aga probleem on ikka üleval. [Avaldus] seda probleemi kahjuks ei lahenda, sest selle kiriku pea, kes asub Moskvas ja kellega neil on jätkuvalt alluvussuhe, on patriarh Kirill. <...> Probleem laheneb siis, kui seda alluvussuhet enam ei ole. <...> ...Sõnadele peavad järgne[ma] ka teod. Seni me ei saa nende sõnade siiruses lõpuni kindlad olla. On ka teisi erinevaid tegevusi, mis sellele on eelnenud ja me teame, et on olemas ka hädavale, me teame, et seda hädavalet on ka läbi ajaloo – me oleme kõik ajalooõpikuid lugenud – kasutatud ja eriti, kui me räägime Venemaa huvist ja Venemaa huvist omada mõju Eestis läbi usuorganisatsioonide.“⁸

Ja seega „võib selline avaldus olla eriülesanne.“⁹

Oma intervjuus Postimehe portaalile 10.04.2024 ütles minister Läänemets: „riigi esimene eelistus oleks see, et Eesti kirikuharu eralduks ise järjest radikaliseeruvast Moskva patriarhaadist, kuid kui nad seda ei tee, on riik valmis

---

⁶ *Katre-Liis Võhma*. Ляэнеметс: заявления священнослужителей РПЦ в Москве несут явную угрозу нашей безопасности [Elektrooniline ressurss] // Delfi. URL: <https://rus.delfi.ee/statja/120282488/lyaenemets-zayavleniya-svyashchennosluzhiteley-rpc-v-moskve-nesut-yavnyuyu-ugrozu-nashey-bezopasnosti> (vaadatud 06.01.2025).

⁷ *Joakim Klementi*. Siseminister: Küüt: MPEÕK-i vaimulikud lubasid hoiduda patriarh Kirilli suuniste täitmisest [Elektrooniline ressurss] // Eesti Rahvusringhääling. URL: <https://www.err.ee/1609300722/kuut-mpeok-vaimulikud-lubasid-hoiduda-patriarh-kirilli-suuniste-taitmisest> (vaadatud 06.01.2025).

⁸ *Maria-Ann Rohemäe, Anton Aleksejev*. Siseminister: MPEÕK ei saa patriarh Kirilli alluvuses jätkata [Elektrooniline ressurss] // Eesti Rahvusringhääling. URL: <https://www.err.ee/1609304151/siseminister-mpeok-ei-saa-patriarh-kirilli-alluvuses-jatkata> (vaadatud 06.01.2025).

⁹ *Anton Aleksejev*. Ляэнеметс отнесся к заявлению Синода Эстонской православной церкви с недоверием [Elektrooniline ressurss] // Eesti Rahvusringhääling. URL: <https://rus.err.ee/1609304316/ljajenemets-otnessja-k-zajavleniju-sinoda-jestonskoj-pravoslavnoj-cerkvi-s-nedoveriem> (vaadatud 06.01.2025).

vajadusel ka ise selle töö ära tegema.“¹⁰ Kokkuvõtteks ta täpsustas, et „kindlasti ei tohiks kõiki õigeusu koguduse liikmeid vaadelda kui putiniste, sest nende seas on väga palju erinevate vaadetega inimesi. „Eestis on usuvabadus üks demokraatia osa ja valitsus ei taha kuidagi sellesse sekkuda. Valitsusel ei ole mingit plaani kirikuid kinni panna.“¹¹ Tähelepanelik lugeja ei saaks siin jätta küsimata, et kuidas käivad kokku arusaam sellest – et mitte kõik õigeusklikud (MPEÕK) ei ole putinistid –, ja kollektiivse vastutuse põhimõte, mille rakendamist pidas lubatavaks tema kolleeg asestantsler Raivo Küüt? Ja veel teinegi loomulik küsimus – mida mõistab valitsus, kui ta lubab, et kirikuid ei suleta (ta ütles seda hiljem korduvalt)? Järgmisel päeval teatas aga minister saates „Esimene stuudio“ (11.04.2024), et „lähtudes siseministeeriumi ekspertiisist ja värskelt temani jõudnud kaitsepolitsei hinnangust ei jää tal siseministrina muud üle, kui asuda ise tegutsema, et sidemed MPEÕK-i ja Moskva patriarhi vahel läbi lõigata.“¹² Ja visandas kasinate joontega järgmise tegevuskava: „... teha ettepanek riigikogule, et nad kuulutaks Moskvast tegutseva patriarhaadi oma tegevuses terrorismi toetavaks ja sellest tulenevalt saaks siseminister minna kohtusse ja teha ettepaneku siin tegutseva kirikuorganisatsiooni tegevuse lõpetamiseks. <...> Me peame aru saama, et täna Moskva patriarhaat allub Vladimir Putinile, kes põhimõtteliselt juhib terroristlikku tegevust maailmas.“¹³ Ei ole päris selge, kes ja miks ning kuidas peaks aru saama sellest, mis eksisteerib ainult minister Läänemetsa ja temaga ühtemoodi mõtleva ühiskonnaosa ettekujutuses? Arusaamatust tekitab ka selline väide: „See (Kirilli) sõnum on väga jõuline ja tugev ja see kindlasti jõuab inimesteni ja see on, millest teatud inimesed (ka Eestis) lähtuvad.“¹⁴

Ma luban endale pikema kommentaari. Kui patriarh Kirilli seisukoht Ukraina sõja osas jõuab MPEÕK-i vaimulike ja ilmikuteni, siis kohe kindlasti mitte selle juhtkonna, vaimulike või kirikute kaudu. Kanoonilistel sidemetel ei ole sellega ilmselgelt mitte mingit seost. Inimesed saavad mässumeelset infot avalikult kättesaadavate tehniliste vahendite kaudu. Kuidas saab siis MPEÕK-i juriidiline likvideerimine peatada patriarh Kirilli mõju kohalike õigeusklike ajudele? Kas minister tõesti arvab, et MPEÕK-i ametliku tegevuse lõpetamisega käib plöks

---

¹⁰ *Tarvo Madisen*. Moskva patriarhaadile alluv kirik ei kavatsegi selle alluvusest lahkuda [Elektroniline ressurss] // Postimees. URL: <https://www.postimees.ee/7997164/moskva-patriarhaadile-alluv-kirik-ei-kavatsegi-selle-alluvusest-lahkuda> (vaadatud 08.01.2025).

¹¹ Sealsamas.

¹² Läänemets: teen ettepaneku tunnistada Moskva patriarhaat terroriorganisatsiooniks [Elektroniline ressurss] // Eesti Rahvusringhääling. URL: <https://www.err.ee/1609310667/laanemets-teen-ettepaneku-tunnistada-moskva-patriarhaat-terroriorganisatsiooniks> (vaadatud 08.01.2025).

¹³ Sealsamas.

¹⁴ Sealsamas.

patriarhi sõnu mõjutavates peades ja nad muutuvad hoobilt immuunseks Kremli propaganda suhtes? Nojah, pigem ikka vastupidi. Kõike eelnevat väites ignoreeris minister MPEÕK-i korduvaid varasemaid selgitusi selle kohta, et arvestades MPEÕK-i autonoomset staatust, ei ole kohane pidada seda patriarh Kirillile otseselt alluvaks organisatsiooniks. Vastutust patriarhi sõnade eest ei tohiks laiendada kogu Moskva patriarhaadile, sest VÕK-i põhikirja järgi ei anna patriarhi staatus selleks alust.¹⁵ SIM-i suunda põhjendas väga ilmekalt ministri nõunik Vootele Päi, märkides 16.04.2024. a ajalehele Õhtuleht antud intervjuus: „Eestis lõpetab tegevuse organisatsioon, mille keskne eesmärk pole jumala teenimine, vaid Venemaa imperialistliku ja väikerahvaid eirava välispoliitilise maailmapildi (Russkii Mir) levitamine ning selle terroristliku režiimi kaitsmine. Moskva Patriarhaadi jurisdiktsioonile alluvate asutuste jätkuv tegevus Eestis paratamatult esindab ja valideerib selle kõrgema usujuhi terrorismi õhutavaid sõnumeid. <...>...Milline mõõdetud kasumäär lubab seda aktsiooni lugeda Eestile kasulikuks?

Esiteks – praegu Moskva Patriarhaadile alluvate asutuste lahkumine selle jurisdiktsioonist ja edasine iseseisev tegevus või (teiseks) liikumine mõne teise kiriku, näiteks Konstantinoopoli oikumeenilise patriarhi jurisdiktsiooni alla. Või siis kolmandaks: Moskva Patriarhaadile otseselt alluvate asutuste tegevuse sundlõpetamine Eestis (mis ei puudutaks kümneid eraldiseisvaid kogudusi, kellel pole otsealluvust Moskva Patriarhaadile – nemad saavad oma tavapärasest tegevust jätkata).¹⁶ Tundub, et see pole midagi erilist – kogudused saavad ju oma tegevust niikuinii jätkata? Inimestel, kellel pole aimu, mis on Kirik ja kuidas on kogudused vaimselt ja kanooniliselt seotud, võib kergesti jääda mulje, et keegi ei kipu ju koguduseliikmete õiguste kallale.

Minister Läänemets ütles 19.04.2024. a Postimehe uudisteportaalile antud intervjuus: „Põhikirja muutmine ei ole keeruline, sisuliselt tuleb aga leida kirikule uus juht, kes annaks usumaailma volituse, kuid peab olema mujalt kui

---

¹⁵ Vt näiteks: MPEÕK-i positsioon kiriku ja riigi vahelises kriisiolukorras [Elektroniline ressurs] // Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku ametlik kodulehekülg. URL: <https://et.orthodox.ee/messages/mpeok-positsioon-kiriku-ja-riigi-vahelises-kriisiolukorras/> (vaadatud 08.01.2025); MPEÕK lükkas tagasi siseministri nõudmise lahkuda Moskva patriarhi alluvusest [Elektroniline ressurs] // Eesti Rahvusringhääling. URL: <https://www.err.ee/1609307217/mpeok-lukkas-tagasi-siseministri-noudmise-lahkuda-moskva-patriarhi-alluvusest> (vaadatud 08.01.2025).

¹⁶ VASTUKAJA | Siseministri nõunik Vootele Päi: Moskva Patriarhaadi terrorismi õhutaval usuradikalismil pole Eestis kohta [Elektroniline ressurs] // Õhtuleht. URL: <https://www.ohtuleht.ee/1105040/vastukaja-siseministri-nounik-vootele-pai-moskva-patriarhaadi-terrorismi-ohutaval-usuradikalismil-pole-eestis-kohta> (vaadatud 08.01.2025).

Moskvast.¹⁷ Teisisõnu näeb minister väljapääsu praegusest olukorrast autonoomse MPEÕK-i üleminekus ühest kohalikust kirikust teise. Kui see lahendus jäetakse tähelepanuta, ei jää riigil muud üle, kui kogudused sunniviisiliselt likvideerida, “siis enne leitakse lahendused, kes on uus juriidiline isik, kellele lepingud ja kokkulepped üle viiakse.”¹⁸

„Selgitades“ neid süngeid väljavaateid, kordas minister Läänemets sama mõtet 23.04.2024. a ERR-i uudisteportaalile antud intervjuus. Kui ajakirjanik Nikolai Loštšin küsis, et „kuidas kirikud saavad töötada, kui kirik on keelatud ja vaimulikud ei saa jätkata jumalateenistuste pidamist?“, vastas hr Läänemets: „„Meile sobib, kui kirik on sõltumatu, autonoomne. Meile sobib, kui kirik on seotud mõne teise kirikuga, mis ei ole isegi kaudselt seotud Moskvaga.“ Täpsustavale küsimusele, et kuidas võtta arvesse kõiki valitsuse soove ja MPEÕK-i juhtkonna seisukohta, sulgemata kirikuid, tõi Läänemets näiteks Aleksander Nevski katedraali, mis allub otseselt patriarh Kirillile: organisatsioon tunnistatakse keelatuks ning riik aitab viia pühakoja ja koguduse teise juhtimise alla anda, eesmärgiga säilitada koguduse liikmetele võimalus oma usuliste vajaduste rahuldamiseks. Sellisel juhul lähevad rendilepingud ja muud formaalsused üle uuele kogudusele.“¹⁹

Ametnike keelest inimkeelde tõlgituna tähendaks see seda, et keegi ei kavatse tegelikult pühakodasid sulgeda. Suletakse need kogudused, mis omavad või rendivad pühakodasid ehk siis kogudused, mis säilitavad kanoonilised sidemed Moskva Patriarhaadiga. Ja seda vähemalt kiriklikult väljakuulutatud eneseteadvuse tasandil (näiteks, tuletades meelde isegi mitte patriarhi, vaid MPEÕK-i eestseisjat metropoliit Eugenit). Aga keegi ei kavatse kirikuid sulgeda, ei. Lihtsalt asutatakse uued, „usaldusväärsed“ kogudused „õiges“ jurisdiktsioonis, mille alla paigutatakse likvideeritud koguduste pühakojad. Ja kas siis minna pärast seda veel *justkui endistmoodi avatud* pühakodadesse või mitte, on usklike vaba valik.

Samal päeval ütles Lauri Läänemets Delfi uudisteportaalile antud intervjuus: „Riigil on kohustus kaitsta Eesti elanikkonda terroristliku režiimi mõjude eest. Moskva Patriarhaadi ja Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku vahel on

---

¹⁷ Anu Viita-Neuhaus. Moskva kirikul läheb Eestis kibedaks, vara on kirikul seniteatust rohkem [Elektroniline ressurss] // Postimees. URL: <https://www.postimees.ee/8003880/moskva-kirikul-laheb-eestis-kibedaks-vara-on-kirikul-seniteatust-rohkem> (vaadatud 08.01.2025).

¹⁸ Sealsamas.

¹⁹ Nikolai Loštšin. Лаури Ляэнеметс: не верю, что монахинь будут силой выдворять из Пюхтицкого монастыря [Elektroniline ressurss] // Eesti Rahvusringhääling. URL: <https://rus.err.ee/1609322094/lauri-ljajenemets-ne-verju-cto-monahin-budut-siloi-vydvorjat-iz-pjuhtickogo-monastyrja> (vaadatud 08.01.2025).

kanooniline side – nad on ühe terviku osad ja ranges subordinatsioonis. Riigi eesmärk on katkestada siinsete usuliste ühenduste igasugused suhted Moskvaga – nii kanoonilised kui juriidilised. <...> Meie taotlus on, et side Moskvaga saaks läbi lõigatud.²⁰

Tuleb märkida, et selle asemel, et nimetada asju nende õigete nimedega, eelistab härra Läänemets, nagu paljud teisedki ametnikud, poliitikud ja ajakirjanikud, kasutada metafoorseid mõisteid. Koondades kõige erinevamaid asju ja nähtusi sõna „Moskva“ alla, surub ta peale nende tajumise ühtse tervikuna ja keeldub põhimõtteliselt lahus hoidmast selliseid erineva olemusega nähtusi nagu Vene Föderatsiooni poliitiline juhtkond ja mitmemiljoniline Moskva Patriarhaat, ainuüksi põhjusel, et selle juhtiv ülemhingeekarjane on solidaarne riigi poliitilise suundumusega.

Antud juhul on äärmiselt ebakorrektno rääkida „sidemetest Moskvaga“, sest kanoonilised sidemed ei ole mitte Moskva kui Venemaa poliitilise keskuse ja isegi mitte isiklikult Moskva Patriarhiga, vaid kogu Kohaliku Kirikuga, mis hõlmab miljoneid inimesi, kes ei aktsepteeri ei Kremli riiklikku poliitikat ega sellega seotud patriarhi seisukohti, ja kes on seetõttu äärmiselt raskes, ja isegi ohtlikus olukorras, kui nad elavad Venemaal. Nad on hädas ja seetõttu on nendest lahtiütlemine madal, rääkimata sellest, et selleks puudub igasugune kanooniline alus.

Mõisteid meelevaldselt segi ajades, samastades valesti patriarhi (tema propagandarolli liialdades) ja Patriarhaati, kirjutab Vootele Päi oma artiklis Postimehes 28.04.2024. a: „Moskva patriarhaat on täna Putini režiimi ajupesupropaganda üks tugisambaid. Kirilli juhtimisel on patriarhaat selgelt politiseerunud ning täidab ainult ilmalike Kremli peremeeste tellimustööd – ja see on usuteotus, mille pärast kannatavad ka Eestimaa õigeusklikud. <...> Ühest küljest kinnitavad nii Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku (MPEÕK) juhid kui ka Pühtitsa kloostri iguumenja, et patriarh Kirilli väljütlemised pole neile siduvad, siin neid sõnumeid ei toetata ega võimendata; ja pisendatakse alluvussuhteid Moskva Patriarhaadiga. Teisest küljest on fakt, et jätkuvalt palvetatakse patriarh Kirilli kui kõrgema usulise juhi nimel ning väidetakse, et iseseisvalt siit alluvussuhteid Moskva Patriarhaadiga katkestada ei saa. Ehk siis samal ajal mõistetakse patriarhi seisukohad hukka, aga ka palvetatakse tema

---

²⁰ *Katre-Liis Võhma*. Algasid läbirääkimised Vene õigeusu kiriku piiskoppidega, et kirik Moskvast eralduks. Läänemets: usun jätkuvalt, et valitsus ei pea sekkuma [Elektroniline ressurs] // Delfi. URL: <https://www.delfi.ee/artikkel/120287635/algasid-labiraakimised-vene-oigeusu-kiriku-piiskoppidega-et-kirik-moskvast-eralduks-laanemets-usun-jatkuvalt-et-valitsus-ei-peat-sekkuma> (vaadatud 08.01.2025).

nimel.²¹ Tõenäoliselt ei tule ministri nõunikule pähegi, et ta võib kiriklike suhete osas lihtsalt millestki mitte aru saada ja oleks seetõttu pidanud rahulduma selgitustega, et „väljaütlemised pole neile siduvad, siin neid sõnumeid ei toetata ega võimendata“, tunnistades, et ülejäänud jääb väljapoole tema osakonna pädevust. Selle asemel väidab minister Läänemets 30.04.2024: „...See ei tähenda, et pole sundlõpetamise seadust. See on olemas. Edasi tuleb muidugi palju küsimusi, nt mis saab vallasvarast. Oleme öelnud, et hooned tõstame kõik koguduste kätte üle, pole probleemi, ja nemad moodustavad uue juriidilise isiku. <...> Kui peaks minema nii, et tuleb kirik kui organisatsioon ära kaotada, siis kaob ka metropoliit. Teda ei ole enam. <...> Ei ole enam ei metropoliiti ega kanoonilist sidet. Kui kirikut ei ole, siis ei saa ka sidet olla. Minu arvates ei ole see kõige mõistlikum tee. Sellepärast kuulame kõigepealt ära kiriku plaanid. Küsimus on tahtes. Kui seda pole, siis peame veel selgitama, mis võivad olla tagajärjed. Ma usun, et inimesed on mõistlikud.

Siin pole tegemist mingi tagakiusamisega, usuvabadus on väga oluline, see on demokraatia osa. Tegemist on aga usujuhiga, kes on seotud Kremli režiimiga, kelle õpetust peab siin kuulutama ja keda kindlasti ka siin paljud kuulavad. Kunagi ähvardas Kreml Ukrainat, ja nüüd käib Ukrainas sõda. Me võtame iga ähvardust väga tõsiselt, ja tegemist oli viimati Putini otsese ähvardusega Eesti suhtes, mis tuli lihtsalt usujuhi kaudu.²² Nädal hiljem väljastas Riigikogu avalduse „Moskva patriarhaadi kuulutamisest Venemaa Föderatsiooni sõjalist agressiooni toetavaks institutsiooniks.“²³ Selles dokumendis on muu hulgas öeldud: „Moskva patriarhaadi üleskutsed kätkevad endas ohtu Eesti julgeolekule ja püsimisele, seejuures otsesest ohtu avalikule ja põhiseaduslikule korrale Eestis. <...> Riigikogu peab vastuvõetamatuks Moskva patriarhaadi kui institutsiooni tegevust Venemaa Föderatsiooni agressiooni õigustamisel ja toetamisel. Sellest

---

²¹ *Vootele Päi*. VOOTELE PÄI } Juba kaks aastat järjest on Kirilli avaldused läinud järjest rägimaks [Elektroniline ressurss] // Postimees. URL: <https://arvamus.postimees.ee/8009943/vootele-pai-juba-kaks-aastat-jarjest-on-kirilli-avaldused-lainud-jarjest-raigemaks> (vaadatud 08.01.2025).

²² *Vilja Kiisler*. VILJA KÜSIB | Lauri Läänemets: sundlõpetamist soovib Vene õigeusu kirik kindlasti vältida [Elektroniline ressurss] // Eesti Päevaleht. Delfi. URL: <https://epl.delfi.ee/artikkel/120289241/vilja-kusib-lauri-laanemets-sundlopetamist-soovib-vene-oigeusu-kirik-kindlasti-valtida> (vaadatud 08.01.2025).

²³ Moskva patriarhaadi kuulutamisest Venemaa Föderatsiooni sõjalist agressiooni toetavaks institutsiooniks [Elektroniline ressurss] // Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/308052024001> (vaadatud 08.01.2025). Vt üksikasjalisemalt: Riigikogu avaldus „Moskva patriarhaadi kuulutamisest Venemaa Föderatsiooni sõjalist agressiooni toetavaks institutsiooniks“ 420 AE [Elektroniline ressurss] // Riigikogu. URL: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/a63612bd-e8b4-4649-a0c7-38f852c7c34b/riigikogu-avalduse-moskva-patriarhaadi-kuulutamisest-venemaa-foderatsiooni-sojalist-agressiooni-toetavaks-institutsiooniks-eelnou-420-ae/> (vaadatud 08.01.2025).

lähtuvalt peab Riigikogu vajalikuks kuulutada Moskva patriarhaat Venemaa Föderatsiooni sõjalist agressiooni toetavaks institutsiooniks. <...> Ühtlasi rõhutab Riigikogu, et Moskva patriarhaadi kuulutamine Venemaa Föderatsiooni sõjalist agressiooni toetavaks institutsiooniks puudutab Moskva patriarhaati kui institutsiooni ja juhtorganit, mitte õigeusu traditsioone järgivaid inimesi. Õigeusu ühendused ja kogudused peaksid ka ise hindama vaenulikust mõjutustegevusest tulenevat ohtu avalikule korrale ja oma liikmetele ning astuma vajalikke samme Moskva patriarhaadiga sidemete katkestamiseks. Eesti Vabariigis peab säilima põhiseaduslik õigus usuvabadusele, arvestades kõikide siin elavate inimeste õigusi ja vabadusi.²⁴

MPEÕK-i esindavad vandeadvokaadid Steven-Hristo Evestus ja Artur Knjazev, pöördusid 03.07.2024. a Riigikogu poole palvega, mis kõlab järgmiselt: „ ... palume vastata, mida Riigikogu avalduses märgitud „Moskva patriarhaat“ ning „Moskva patriarhaat kui institutsioon ja juhtorgan“ täpsemalt tähistavad ehk konkreetselt keda või mida on Riigikogu kuulutanud Vene Föderatsiooni sõjalist agressiooni toetavaks institutsiooniks. Praegusest sõnastusest lähtuvalt hõlmas Riigikogu avaldus Moskva Patriarhaati ehk kogu Vene Õigeusu Kirikut („VÕK“), st paljumiljonilist ja -rahvuselist mitmekesisest vaimulike ja ilmikute kogukonda, sh VÕK juhtorganeid (sh Kohalik Kirikukogu, Piiskoppide Kogu, Püha Sinod) ning mh VÕK kanoonilisse struktuuri kuuluvaid iseseisvaid kirikuid nagu nt MPEÕK, autonoomne Jaapani Õigeusu Kirik ja Vene Õigeusu Kirik Välismaal, mille keskus on Ameerika Ühendriikides (New Yorgis) ning mille piiskopkonnad on üle Ameerika kontinendi ja Lääne-Euroopa, sh Austraalias. Meie hinnangul on selline avaldus sügavalt ekslik ja väär, mistõttu palume Riigikogul täpsustada, keda või mida ta 06.05.2024 avaldusega Venemaa Föderatsiooni sõjalist agressiooni toetavaks institutsiooniks konkreetselt kuulutas. Juhul kui Riigikogu hõlmas oma avaldusega neid, kes ei peaks olema selle avaldusega hõlmatud, siis palume seda välja tuua, et asjasse mittepuutuvad inimesed, organid ja usulised ühendused ei oleks 06.05.2024 avaldusest negatiivselt puudutatud.“

Kuu lõpus, 29.07.2024. a, saadi Riigikogu esimehe H. J. Terrase allkirjaga varustatud vastus, millest selgus, et parlament ei mõista Moskva patriarhaadi all mitte mõnda selle juhtorganit, vaid VÕK-i tervikuna. Viited VÕK-i põhikirja teatud punktidele viitasid mõttele, et vastuse autor ei ole täielikult aru saanud selle juhtimisstruktuurist. 03.09.2024 esitasid MPEÕK-i advokaadid kaebuse Riigikogu vastu Tallinna Halduskohtusse. Poolteist kuud hiljem, 23.10.2024. a, tegi minister Lauri Läänemets Riigikogus sisejulgeoleku teemal poliitilise

---

²⁴ Moskva patriarhaadi kuulutamisest Venemaa Föderatsiooni sõjalist agressiooni toetavaks institutsiooniks [Elektroniline ressurss] // Riigi Teataja. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/308052024001> (vaadatud 08.01.2025).

avalduse, milles pakkus välja, et: „täiendada kirikute ja koguduste seadust nii, et see välistaks Eestis tegutseval kirikul, kogudusel, koguduste liidul, kloostri või muul usuühingul suhted mis tahes välismaa organisatsiooniga, mis näiteks kujutab ohtu avalikule või põhiseaduslikule korrale Eestis, toetab sõjalist agressiooni või kutsub üles sõjale, kutsub üles terrorismile või mis tahes viisil vägivaldsele käitumisele.“²⁵

---

²⁵ Stenogrammid. XV Riigikogu, IV istungjärk, täiskogu istung. Kolmapäev, 23.10.2024, 14:00
[Elektroniline ressurss] // Riigikogu. URL:
<https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/202410231400> (vaadatud 09.01.2025).